

I. H. Moustgaard.

Ib Kristian Moustgaard

10. januar 1926 – 3. oktober 1997

Af Rolf Kuschel

Den 3. oktober 1997, i en alder af 71 år, afgik professor, dr. phil. Ib Kristian Moustgaard ved døden. Han fødtes den 10. januar 1926 i Løsning, nord for Vejle Fjord, og voksede op i en præstefamilie. Som 21-årig tog han lærereksamen fra Ranum og fungerede derefter som kommunelærer indtil 1962, hvor han blev seminarielærer på det daværende Blaagaards Seminarium. Han var kendt for sin redelighed og loyalitet over for såvel lærere som elever. Der var meget respekt om hans undervisning i tegning og fysik. I fysiktimerne var han en gudbenådet eksperimentator. Hans pædagogiske udgangspunkt var at provokere sine elever til selv at finde forklaringer på tilsyneladende indviklede problemer, for derved at skærpe deres opmærksomhed. Han engagerede sine elever ved til tider at præsentere dem for uventede forsøgsopstillinger. Da han skulle forklare begrebet 'kraft', lod han pludselig en høj sort kasse rutche hen langs bordet, uden berøring af nogen art. Hvad han først senere afslørede for de måbende skoleelever var, at en hjælper sad skjult under katederet og trak i en ganske tynd tråd. Alle-rede som kommunelærer havde Moustgaard en trang til at undre sig, opstille hypoteser og eksperimentelt at afprøve disse. Blandt andet undrede han sig over at eleverne havde vanskeligheder ved at fremføre det geometriske bevis for den pythagoræiske læresætning, når den anvendte figur ændredes mht. orientering. Moustgaard havde observeret, at i alle lærebøger var den geometriske hjælpefigur placeret på samme måde, dvs. med den længste side parallelt med bogsidens nedre kant. Hurtigt opstillede han et forsøg, der skulle be- eller afkræfte hvorvidt forståelsesvanskelighederne var afhængig af trekantens placering i lærebøger. Så afholdt han var i fysiktimerne, så frygtet var han som gårdvagt. Som en af hans elever erindrer, så måtte man hurtigt efterkomme hans henstillinger om at stå på lige række i skolegården, for ellers vankede der et trælar. Han var berømt for den hastighed, hvormed han

kunne løfte sit knæ. Man kan kun gisne om, hvorvidt denne specielle fysiske færdighed var med til at skabe hans interesse for auto-kinesens paradoksale bevægelser: deplacering uden oplevet bevægelse, som han sidenhen kom til at disputere over.

Samtidig med sin gerning som kommunelærer tog Ib K. Moustgaard studentereksamen på aftenkursus og påbegyndte i 1953 sit magisterstudium ved Københavns Universitet. Otte år efter blev han magister i psykologi, i 1969 blev han dr. phil. og i 1972 overtog Moustgaard afgåede professor Tranekjær Rasmussens professorat i psykologi, med erkendelsespsykologi som særligt fagområde. I 1979 blev Moustgaard medlem af Det Kongelige Danske Videnskabskabernes Selskab.

Som seminarieelev fik Moustgaard en dag ved tilfældighedernes spil fat i R.H. Pedersens bog *Undersøgelser over Haandskrivning*. R.H. Pedersen havde været ansat som docent på Psykologisk Laboratorium ved Københavns Universitet og havde arbejdet under professor Alfred Lehmanns auspicer. Opdraget i den strenge eksperimentelle metode, havde R.H. Pedersen foretaget undersøgelser over skriveprocessens forskellige elementer såsom skriftens hældning, skrive- og fingertryk, papirets leje, armens stilling m.m. Det, der fascinerede den unge seminarieelev Ib K. Moustgaard, var ikke blot de strenge krav til eksperimentets gennemførelse, men også udviklingen af de fintmærkende og finurlige måleinstrumenter, som R.H. Pedersen anvendte, såsom skrivevægte, fingertrykspenkeskaffer og de forskellige apparater til bestemmelse af papirlejet, legemets lodrette midtlinie og underarmens retning.

Under sin studietid fungerede Moustgaard i en årrække som voluntør for professor Edgar Tranekjær Rasmussen og assisterede denne i en række forskningsprojekter. Moustgaard blev hurtigt kendt for sin forbløffende energi og flid, forenet med den største udholdenhed. Under sit studium blev han involveret i studier af autokineseproblemer, dvs. udforskning af oplevede bevægelser der ikke modsvares af fysiske bevægelser, de såkaldte skinbevægelser. Efter sin magisterkonference modnedes lysten til at fordybe sig i dette emne hvilket han fik mulighed for, da han i 1964 fik tildelt et kandidatstipendium. I denne periode foretog Moustgaard en lang række eksperimenter, der i 1969 resulterede i disputatsen *Autokinese. Studier over bevægelsesoplevelser af autokinetisk natur*. Disse undersøgelser af skinbevægelser udviklede sig til et livslangt studi-

um, og førte sidenhen Moustgaards interesser i retning af psykologiske registrerings- og beskrivelsesproblemer. Formålet med disputatsen var, ved hjælp af differentierende analyser af store dele af autokinesområdet og på baggrund af en lang række systematisk udførte eksperimenter, at konstruere »en forenende autokineshypotese«. I stedet for, som sine forgængere inden for området, at forsøge sig med en enkelt teori, opstillede han et helt system af hypoteser, der tilgodeså »samtlige betingelser for fremkomsten af autokinesvarianter«. Det var en ikke ringe opgave den unge magister i psykologi havde stillet sig. Thi ikke blot fandtes der på daværende tidspunkt mange divergerende opfattelser af fænomenet, men også mange registreringsproblemer skulle løses.

Som den grundige forsker Ib K. Moustgaard var, forsøgte han at lokalisere de første beskrivelser af autokinesfænomenet. Han fandt frem til at polyhistor Alexander von Humboldt allerede den 22. juni 1799 på en rejse til De Kanariske Øer havde observeret, hvorledes lavtstående stjerner i 7-8 minutter synes at bevæge sig i en zigzagbevægelse, som von Humboldt kaldte for Sternschwanken. Medens von Humboldt var overbevist om, at forekomsten af Sternschwanken var knyttet til et bestemt område på Teneriffa, nemlig dér, hvor han selv havde observeret dem, påviste astronomiprofessor Schweizer fra Moskva få år senere, at samme fænomen også kan fremkaldes eksperimentelt i laboratoriet og at Sternschwanken var et alment forekommende subjektivt fænomen. Begrebet autokines blev dog først indført i 1887 af tyskeren Aubert, der talte om »autokinetische Empfindungen«.

Veltrænet i den på Psykologisk Laboratorium udviklede fænomenologiske forskningsmetode, hvor stringens i den eksperimentelle opstilling blev kombineret med en medinddragen af forsøgspersonernes oplevelsesverden, påbegyndte Moustgaard i slutningen af 1950'erne en række eksperimenter over den visuelle autokines. Det blev en forskningsodyssé der strakte sig over næsten 20 år, og var grundforskning i ordets egentlige forstand. Men Moustgaard havde også fra begyndelsen af stillet sig en storstilet opgave. Han ville analysere hele det autokinetiske emneområde, samt nøjere efterprøve de variabler der kunne influere på autokinesoplevelsen.

Grundopstillingen i de klassiske autokines-eksperimenter var en lille lysende plet som forsøgspersoner skulle iagttage binoku-

lært og med øjnene i primærstilling, dvs. lyspletten befandt sig i forsøgspersonens medianplan og øjenhøjde. Pletten var 1 mm i diameter. Forsøgspersonerne, 116 ialt, sad i et totalt mørkt rum i en afstand af 4 m fra lyspletten. Megen energi og opfindsomhed blev lagt i udvikling af forskellige forsøgsserier med henblik på at belyse betydningen af diverse variables indflydelse på autokinesen.

På et tidligt tidspunkt i undersøgelserne over autokinese blev Moustgaard opmærksom på såvel psykologiens generelle som autokinesens specielle beskrivelsesproblemer. Han stødte bl.a. på det problem, at forsøgspersoner ofte savnede dækkende udtryk for deres oplevelser. Dette var især tilfældet ved oplevet bevægelse uden deplacering. Andre uklarheder i beskrivelsen opstod når forsøgspersonerne refererede til at lyspletten bevægede sig »frem og tilbage«. Mente vedkommende at der var tale om en tredimensional ad-ab bevægelse, dvs. en bevægelse langs synslinien, eller betød udagnet at der var tale om en bevægelse i et frontalt plan? Men det var ikke kun spørgsmålet om at udvikle det, som Moustgaard kaldte for dækkende beskrivelser af autokinese-fænomenet, der optog ham. Han undrede sig over at tidligere undersøgelser inden for feltet ikke nævneværdigt havde beskæftiget sig med registreringsmetodens indflydelse på individets rapporterede oplevelser og dermed forskningsresultaterne. Autokinogrammer, dvs. nedtegning af autokinesebanen på en plan flade, fx et stykke papir der lægges foran forsøgspersonen, har alvorlige begrænsninger. For hvordan, spørger Moustgaard, kan man på et todimensionalt plan nedtegne tredimensionale bevægelser som de føromtalte ad-ab bevægelser? Og hvorledes skal forsøgspersonen afbilde bevægelse uden tilsvarende oplevet deplacering – og vice versa? Nedtegningsmetoden har den svaghed, påviste Moustgaard eksperimentelt, at »fænomener, som ikke kan afbildes ved nedtegning på en plan flade, så at sige in statu nascendi bliver hæmmet og undertrykt, endnu før de når en sådan grad af klarhed, at de kan fastholdes og søges udtrykt.« Det samme gælder de hurtige små zigzagbevægelser, som forsøgspersonerne slet ikke kan nå at nedtegne så hurtigt som de opleves.

En udvikling af forskelligartede registreringsmetoder, som bl.a. verbalmetoden, hvor forsøgslederen protokollerer forsøgspersonernes frie, verbale beskrivelser, blev nødvendiggjort. Ved samtidig

at udvikle et nyt apparat til forbedring af nedtegning af autokinesebanen og kombinere den med verbalmetoden, var Moustgaard sluttelig i stand til på en tilfredsstillende måde at bestemme centrale dele af autokinesens fremtrædelsesformer: oplevede bevægelsesamplituder, -retninger, -længde, latenstid, samt pauser i bevægelserne. Ved at benytte og videreudvikle den opnåede indsigt i virkningen på sensoriske variabler som blev opnået fra den ene forsøgsrække efter den anden, den indkredsede metode som Moustgaard kalder denne fremgangsmåde, foregriber han den metodiske tilgang, der sidenhen er blevet kendt under navnet »grounded theory« og som blev indført af Anselm L. Strauss og Juliet Corbin i slutningen af 1980'erne. Beskrivelsesproblematikken udgør en central del af Moustgaards disputats og blev sidenhen fulgt op af en række særskilte publikationer.

Efter minutiøse analyser af forsøgspersonernes beskrivelser, lykkedes det Moustgaard at identificere en række karakteristika ved bevægelsesoplevelserne, som hidtil var blevet overset. Denne opdagelse medførte den teoretisk vigtige adskillelse mellem 2 former for autokinese: den bundne og den fri autokinese, der hver har deres fysiologiske korrelat. Den kategorielle differentiering af bevægelsesoplevelser førte til et brud med den hidtidige opfattelse, at autokinesens fremtrædelsesformer kan betragtes og forstås som ét sammenhængende, udifferentierbart fænomen.

Bunden autokinese består af mere abrupte bevægelser der foregår i hurtigt skiftende retninger. De korte, abrupte, dirrende halvtudebevægelser opfattes som uharmoniske på grund af deres tilsyneladende planløshed. Fri autokinese derimod består af relativt lange, jævne stræk og foregår oftest i én og samme retning og kan vare i op til flere minutter. De foregår i et perpendikulært plan til synslinjen og beskrives ofte af forsøgspersoner som havende en æstetisk kvalitet, som »svømmende bevægelser uden kanter.« En særlig form for fri autokinese findes i de tidligere omtalte ad-ab bevægelser. Hvor den frie autokinese kan have en oplevet amplitude på 60° eller mere, er amplituden i den bundne autokinese mere restriktiv og på max. 6'. Begge former for autokinese kan dog under visse perceptuelle betingelser optræde simultant, som når en person oplever en urolig, spjættende plet bevæge sig i en glidende bane.

Et andet vigtigt og originalt fund i Moustgaards undersøgelser

er de såkaldte paradoksale bevægelser, der udelukkende forekommer under den fri autokinese. Moustgaard identificerede to former for paradoksale bevægelser, nemlig (1) oplevet bevægelse uden tilsvarende samtidig deplacering (p_1 -bevægelser) og (2) oplevet deplacering uden tilsvarende bevægelsesoplevelse (p_2 -bevægelser). Paradoksale bevægelsesoplevelser kendes også fra dagligdagen. Ved indtagelse af alkohol kan der forekomme oplevet bevægelse uden deplacering og ved iagttagelse af en urviser kan der forekomme oplevet deplacering uden bevægelse. Når vi sprogligt kun har et ord til at beskrive bevægelse på, kunne man tro, siger Moustgaard, at det »paradoksale træk *kunne* være noget rent verbalt«. Ser man imidlertid på forsøgspersonernes beskrivelser, hvor de taler om at lyspletten »bevæger sig uden at røre sig ud af stedet« eller »Nu *er* den pludseligt tilbage i udgangsstillingen – jeg har ikke bemærket, at den *bevægede* sig tilbage«, er der ingen tvivl om, at der for forsøgspersonerne foreligger paradoksale bevægelsesoplevelser.

Først efter påvisning af de to grundtyper af autokinese, nemlig den fri og bundne autokinese, samt efter demonstration af paradoksale og ikke-paradoksale bevægelsesoplevelser tør Moustgaard give sig i kast med en mere grundig gennemgang af autokinesens teoretiske forklaringer. Dette sker i disputatsens sidste kapitel. Efter en grundig diskussion af bl.a. øjenbevægelseshypoteser, lokaliseringsforklaringer og tonushypoteser, påviser Moustgaard at ingen af de eksisterende autokinesehypoteser kan forklare hele emneområdet med dets mange influerende variabler. Moustgaard påpeger, hvorledes mange hypoteser er behæftet med en række problemer der skyldes usikre registreringsmetoder, eller er forankret i et reduktionistisk udgangspunkt. Det vil sige, at forskerne forsøgte at opretholde den i begyndelsen af århundredet fremherskende konstanshypotese, nemlig at der findes en isomorfi mellem stimulus og oplevelse, sådan som de fremtræder i de klassiske øjenbevægelseshypoteser fremsat af bl.a. Schweizer (1858), Hoppes (1879), og Bourdon (1902). Konstanshypotesen afvises, da de hverken kan forklare ad-ab bevægelserne eller de paradoksale bevægelser. Et centralt problem ved de klassiske autokinesehypoteser, skriver Moustgaard, er imidlertid at datidens forskere betragtede »autokinese som ét fænomen – én ganske bestemt, udifferentierbar bevægelsesoplevelse.« Ved at sondre mellem en bunden og

fri visuel autokinese, er Moustgaard imidlertid i stand til at skabe en større klarhed i de mange tilsyneladende modstridende, forklaringer.

På baggrund af sin egen empiriske forskning og kategorisering af autokinesens forskellige fremtrædelsesformer reanalyserer Moustgaard nogle af de klassiske autokinesehypoteser med det formål at opstille sin forenende autokinesehypotese. Han understreger stærkt at der er tale om *hypotesedannelser* og at hans fremstilling ikke kan tages som udtryk for en kausal forklaring. Hypoteserne må betragtes som det de er: »et system af formodninger og antagelser.« At gennemgå de mange hypoteser Moustgaard opstiller og de mange kommentarer han knytter til hver af dem, skal ikke gøres i denne sammenhæng. Blot er det vigtigt at understrege, at distinktionen mellem fri og bunden autokinese giver ham mulighed for differentierede forklaringer: (1) Bunden autokinese forekommer kun under varig fikstation og må derfor antages at skyldes nogle uvilkårlige øjenbevægelser som forekommer under fikstationen; (2) Modsat forekommer fri autokinese efter en forudgående temporær periode af fikstation og fremkaldes som følge af en påvirkning via den ydre øjenmuskulatur og individets øvrige kropstonus. Den fri autokinese vil hovedsagelig gå i samme retning som den, hvor tonus er størst; (3) Ad-ab bevægelser og de paradoksale bevægelsesoplevelser forklares ud fra spontane tonusvariationer der forekommer i individets samlede tonusbillede. Påvisning af, at der findes 2 former for autokinese med hver deres fysiologiske korrelater er nok et af afhandlingens vigtigste fund.

Afhandlingen indeholder en så umådelig detaljerighed, at man til tider er ved at miste overblikket. Alt skulle simpelthen med. Og hvad der ikke passer ind i teksten sættes som fodnoter. Disputatsens 322 sider rummer ikke mindre end 322 fodnoter. Dette fik – ikke uden grund – en af de officielle opponenter, professor Franz Frø, under forsvarshandlingen til at karakterisere præses som fodnotoman.

I en særskilt artikel beskæftiger Moustgaard sig med autokinesens anvendelse som differential psykologisk instrument, dvs. et instrument der kan anvendes til at diagnosticere mennesker med forskellige personlighedstræk, især psykiatriske patienter. Disse forsøg startede allerede i 1903 hvor Urbantschitsch mente at kunne påvise, at hysterikere og neurastenikere reagerede anderledes

på skinbevægelser end såkaldt normale personer. I 1941 gik Voth såvidt, som at udvikle en matematisk formel ud fra hvilken hver enkelt persons autokinetiske indeks kunne udregnes.

Ingen af de udviklede autokinesetestes finder imidlertid nåde for Moustgaards analytiske blik. De tilgrundliggende eksperimenter kritiseres ikke blot for definatorisk vaghed af nøglebegreber og registreringsmetodernes usikkerhed, men også for forskernes mangel på basale kundskaber om autokinesen som fænomenegruppe. Autokinese som et differential psykologisk værktøj afvises ganske og aldeles, thi som Moustgaard siger, så bliver man nødt til at have et fuldstændigt kendskab til samtlige autokinesevariabler hos normale individer, før man kan udtale sig om afvigelser.

I en artikel fra 1966 tager Moustgaard fat på en nærmere analyse af den amerikanske socialpsykolog Muzafer Sherifs klassiske eksperimenter af autokinesen som socialpsykologisk instrument til studier over social påvirkning. Sherif havde ved talrige forsøg vist, at forsøgspersoner hurtigt danner en norm for autokinesens bevægelsesretning og -længde. Ved gruppeforsøg konvergerer de mod en fælles gruppenorm, der holder sig stabil over en vis periode. Moustgaards spørgsmål var: Hvad er det der ændres, når forsøgspersonernes domme konvergerer? Er det målestokken for længdebedømmelsen eller er det den oplevede autokinese der ændres? Ud fra erfaringen om, at den fri autokinese kun forekommer via inducerede tonusændringer, formoder Moustgaard at socialpsykologiske påvirkninger skyldes muskulære spændinger. En noget vidtløftig forklaring, der i øvrigt ikke besvarer de af ham oprindeligt stillede spørgsmål.

Som tidligere omtalt fattede Moustgaard allerede tidligt i sit studium en dyb interesse for beskrivelsespsykologiske problemer. Dette førte ham naturligt over i en fordybelse af erkendelsesteoretiske problemer i al almindelighed. I sin tilgang begrænser Moustgaard sig ikke til den europæiske tænkning, men medinddrager og diskuterer også amerikanske og sovjetiske forskeres beskrivelsespsykologiske og epistemologiske problemstillinger.

Psykologiens beskrivelsesproblematik, som Moustgaard brugte mange år på at udrede, er et emne, som – om jeg så må sige – allerede optog Moustgaards åndelige forfædre. Edgar Rubin, der var fætter til Niels Bohr, delte med sidstnævnte interessen i en afdekning af usikkerheder og fejlkilder ved observation og beskri-

velse af givne fænomener. Diskussion af disse problemstillinger fortsatte Rubin med matematikeren og psykologen Edgar Tranekjær Rasmussen, lingvisten Louis Hjelmlev og filosofen Jørgen Jørgensen. Og som et af de senere led i kæden kommer så Ib Kristian Moustgaard, der er elev af Tranekjær Rasmussen.

Det, der optog Moustgaard, var hvorledes man i beskrivelsessituationer skridt for skridt kan overvinde subjektiviteten og opnå subjektuafhængige beskrivelsessystemer – et problemområde, som allerede Wilhelm Wundt forsøgte at løse. At stile mod subjektuafhængige beskrivelsessystemer så længe man har med subjekter at gøre, må nok betegnes som et utopisk ideal. Men Moustgaard er optimist, idet han tidligt i bogen *Beskrivelse og Kommunikation* bemærker, at selvom der findes mange problemer inden for beskrivelsespsykologien, så er »vi ... ikke fordømt til at havne i den rene subjektivisme.« Selvom subjektivisme problemet endnu ikke kan løses totalt, kan man gennem udvikling af forskellige kontrolmetoder som opmærksomhedskontrol, gentagelseskontrol og intersensorisk kontrol – som Wundt allerede var inde på – reducere dens forvrængende karakter på forsøgsresultaterne. Det er gennem en systematisk kontrol af de beskrivelsesmæssige data, man asymptotisk kan rense forskningsresultater for deres subjektafhængige træk. Et af midlerne hertil er den af Edgar Tranekjær Rasmussen udviklede relationsoverensstemmelsesanalyse. Det vil sige, at forsøgsleder og forsøgsperson gennem en åben dialog må afgøre hvorvidt der findes overensstemmelse i deres gensidige opfattelse og fortolkning af meningen i forsøgspersonens beskrivelse og mellem det for forsøgspersonen foreliggende emne og dets udtryk. Sikkerhed i den intersubjektive kommunikation blev en hjørnesten i Moustgaards videnskabelige krav til enhver form for eksperimentel eller empirisk forskning. At gå nærmere ind på denne erkendelsesmæssige og metodologiske diskussion vil føre for vidt i denne sammenhæng. Men det er vigtigt at understrege, at Moustgaard i sin analyse af de psykologiske beskrivelsesproblemer har accentureret og problematiseret et centralt område.

Moustgaards store indsigt i og interesse for det perceptionspsykologiske område resulterede i en række nære kontakter til fagkolleger i de andre nordiske lande, som Kai von Fieandt fra Finland, Gudmund Smith og Ulf Kragh fra Sverige og Per Saugstad fra Norge. Med den finske psykolog von Fieandt udgav Moust-

gaard i 1977 en lærebog i psykofysik og perceptionspsykologi. Det er et enestående værk ved at være den første lærebog der tager sit udspring i de historiske og teoretiske traditioner inden for Europa, samtidig med at den relaterer den kontinentale forskningstradition til den angloamerikanske retning. I bogen *The New Perceptual World* forenes en skildring af perceptionspsykologiens historiske udvikling med en redegørelse for forskningens nyeste resultater og forfatterne fremhæver det psykologiske fagområdes dybe forankring i det 19. og 20. århundredes filosofiske og medicinske traditioner. For den store indsats han udviste i forbindelse med skrivning af dette historiske værk, modtog professor Moustgaard i 1986 invitation til at blive medlem af Academia Scientiarum Fennica. Bogen, der er skrevet på engelsk, fik meget fine anmeldelser i såvel nationale som internationale tidsskrifter. I sit hjemland nåede Moustgaard desværre aldrig at høste frugterne af dette store arbejde, da interessen for den klassiske perceptionspsykologi efter studenteroprøret i 1968 veg pladsen for kognitionspsykologi.

I de senere år af sin aktive forskerkarriere forsøgte Moustgaard til stadighed at forfine sine overvejelser over psykologiens beskrivelsesproblematik. Samtidig hermed udviklede han sin tidligere interesse for dansk psykologis historie. Det, der specielt optog ham, var Alfred Lehmann, pioneren i dansk psykologi som Moustgaard kaldte ham, og dennes erkendelsesteoretiske og videnskabsfilosofiske grundlag. Den livsopgave som Lehmann havde stillet sig, nemlig »at bestemme relationerne mellem det legemlige og det sjælelige i en mangfoldighed af empiriske problemstillinger« optog Moustgaard meget. Lehmanns grundige naturvidenskabelige påvirkning fra bl.a. Gustav Theodor Fechner og Wilhelm Wundt, samt Lehmanns stringens i udførelsen og kreativitet mht. udvikling af eksperimentelle design, beundrede Moustgaard meget, men han kunne dog ikke undlade at gå i rette med sit store forbillede. Han kritiserer Lehmann stærkt for dennes »begrænsede interesse for problemet om intersubjektiv kontrol af psykologiske data og de dermed forbundne problemer om kommunikationen mellem forsøgsleder og forsøgsperson.« Et emne, som vi har set, Moustgaard selv brugte mange år af sit liv til at raffinere.

I forbindelse med udgivelsen af Københavns Universitets jubilæumsskrift i anledning af 500-års jubilæet og senere i forbindelse med Psykologisk Laboratoriums 100-års jubilæum skrev Moust-

gaard sammen med fagkolleger som professor Franz From, professor Rolf Willanger, og lektor Arne Friemuth Petersen en række artikler om udviklingslinier i dansk psykologi. I disse artikler finder man en helt anden sprogton og skrivestil end i hans tidligere videnskabelige arbejder. Den er let og flydende og fri for overdrevent pedanteri, om end ikke fritaget for fodnoteri.

Moustgaard er ikke kendt af den store offentlighed og forlod kun sjældent videnskabens smalle sti. At almengøre sin omfattende viden lå det tungt med. Men i 1979 lod han sig overtale til at skrive et lille hæfte til Folkeuniversitetet om *Psykologien som eksperimentelvidenskab belyst ved undersøgelser over vor rumopfattelse*, hvor han i et historisk strejftog forsøger at forklare lægmand, hvorledes man igennem historien har forholdt sig til problemet med det »omvendte nethindebillede«. Og i indledningen til Dr. Mises (Gustav Theodor Fechner) humoristiske skrift *Om engle – skitse til en sammenlignende anatomi* viser han at han ikke er helt utilgængelig for poesien heller. Han dvæler i sin indledning til bogen ved afhandlingens smukke og poetiske udtryk, som når »lyset omtales som englens sprog« og englens selv som »øjne«, »levendegjorte planeter« og »solens levende væsener«. Dette er et af de få steder, hvor Moustgaard lader sine læsere få et lille indblik i hans mere private sfære. I 1993 udgav Moustgaard sammen med Hans Vejleskov, professor i udviklingspsykologi ved Danmarks Lærerhøjskole, bogen *Samtalen i psykologisk belysning*, som beskrives som »en overkommelig oversigt for de mange der bruger samtalen i deres daglige arbejde, og en oplysende indledning til læsere, der gerne vil fordybe sig i emnet.« Men bogen indeholder meget mere end en »oplysende indledning«. Den beskriver centrale forhold ved samtalen set i relation til dens placering i den totale kommunikations-situation. Den strejfer forhold som relationen mellem sprog og tænkning, ytringers forskellige hensigter, former for beskrivelse, der med Grundtvigs betegnelser kaldes »træffende« og »smeltende« samt forskellige samtaleformer.

Som kollega var Moustgaard en klippe af loyalitet. Uden at gny påtog han sig et utal af undervisningsarbejder, selvom de lå uden for hans egentlige fagområde. Han underviste således både i perceptionspsykologi, personlighedspsykologi og socialpsykologi. Den lidt skolemesteragtige undervisningsform, som han havde medtaget fra sin tid i det danske skolevæsen, var efter studenterop-

røret i 1968 ikke længere populær og her havde Moustgaard desværre vanskeligheder ved at omstille sig til de nye krav til undervisningen. Desværre kendte han ikke til humor som våben mod de studerendes til tider urimelige krav. Han tog deres kommentarer alvorligt, hvor de måske mere skulle betragtes som ualvorlige studentikose indslag. Efter 1968 isolerede han sig mere og mere. Men for de speciale- og magisterstuderende der beskæftigede sig med emner inden for hans egne forskningsinteresser, åbnede han for sin store viden og virkede som en beåndet inspirator. Loyaliteten over for sin profession gjorde, at han – en stor undervisningsbyrde til trods – fra 1989 – 1992 sad i Statens Humanistiske Forskningsråd, samtidig med at han blev en af de mest anvendte bedømmere ved disputatser og professorater ikke bare i Danmark, men også uden for landets grænser.

Siden Alexander von Humboldts observation, fascination og undren over de »tiefstehenden Sterne in einer wunderbar schwan-kenden Bewegung« er der gået 200 år. Og i Moustgaards hænder er poetiske omskrivninger som Exners, der beskriver autokinesen som en bevægelse der er at ligne med »die behaarte Frucht von Leontodon [die] bei leiser Luftbewegung über die Wiese hinschwebt« blevet transformeret til hard-core perceptionspsykologi. Ib K. Moustgaards store fascination af det autokinetiske forskningsfelt forlod ham aldrig. Det var ligesom blevet en del af ham. Han glædede sig til i sine sidste år på universitetet at kunne fortsætte med en række eksperimenter, men sygdom forhindrede ham desværre i at gennemføre disse.

I lighed med sine forgængere Alfred Lehmann, R. H. Pedersen og Edgar Rubin, blev Moustgaard tidlig klar over at erkendelse inden for psykologien må bygges op gennem de små fremskridt, og at stringent eksperimentelt arbejde er et slidsomt tålmodighedsarbejde. Hans autokineseforskning har kostet års arbejde, men resultaterne er til gengæld også præget af stor saglighed og bærer præg af en omfattende viden inden for de erkendelsesmæssige som perceptionspsykologiske områder. Ingen nuværende eller kommende forsker af autokinese vil komme udenom at skulle tage stilling til Moustgaards forenende autokineseteori.

Æret være hans minde.